

Nr 36

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av motion om översyn av lagen om biblioteksexemplar av tryckt skrift.

Motionen

I motionen 1973:687 av herr Nygren m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om en översyn av lagen om biblioteksexemplar av tryckt skrift och i samband därmed om en prövning av frågan om utökning av tryckeriernas och förlagens leveransplikt att också omfatta Umeå universitetsbibliotek.

Utskottet

Enligt lagen angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift (1949:166 med ändring 1961:25), den s. k. leveranslagen, är boktryckerierna skyldiga att leverera ett exemplar — *biblioteksexemplar* — av tryckta skrifter till ettvarrt av kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg. I motionen 1973:687 framförs förslag om en översyn av leveranslagen och yrkas att i samband därmed skall prövas frågan om en utökning av leveransplikten att också omfatta universitetsbiblioteket i Umeå. Enligt motionärernas mening är det av dem yrkade biblioteksexemplaret nödvändigt för att utbildningen och forskningen vid universitetet i Umeå skall kunna ges samma standard som den vid landets fyra övriga universitet.

I tryckfrihetsförordningen (1949:105, ändrad senast 1971:273) föreskrivs att boktryckare av varje tryckt skrift som framställs vid boktryckeri här i riket skall samtidigt med skriftens utgivande för granskning avlämna ett exemplar, det s. k. *granskningsexemplaret*. Granskningsexemplaret skall lämnas till de lokala tryckfrihetsombuden som har att vidarebefordra exemplaret till justitiedepartementet. För tryckerier inom Stockholmsområdet gäller dock att granskningsexemplaret skall sändas direkt till justitiedepartementet. Syftet med granskningsexemplaret är att möjliggöra övervakning — i efterhand — av att tryckfrihetsbestämmelserna efterlevs.

Under perioden 1950–1966 överlämnades granskningsexemplaret till stadsbiblioteket i Umeå. 1960 års Umeåkommitté föreslog att exemplaret fortsättningsvis i stället skulle lämnas till universitetsbiblioteket i Umeå. På grundval av förslag som avgetts av en särskilt tillkallad sakkunnig i "Betänkande angående utnyttjande av granskningsexemplaret av tryckt skrift" (Ds E 1966:1) förordnade Kungl. Maj:t den 25 november 1966 att de granskningsexemplar som ej utgörs av tidningar och som ej behövs för tillsyn eller åtal enligt tryckfrihetsförordningen fr. o. m. den 1 januari

1967 tills vidare skulle överlämnas till universitetsbiblioteket i Umeå.

Med anledning av sedermera av Kungl. Maj:t meddelade uppdrag har statskontoret i september månad 1972 överlämnat rapporten "Biblioteks-exemplar av tryckt skrift", i vilken redovisas resultatet av en inom statskontoret verkställd utredning. Statskontoret föreslår i rapporten att nuvarande principer för utnyttjande av granskningsexemplaret omprövas. Litteraturförsörjningen vid universitetet i Umeå bör enligt ämbetsverkets mening för framtiden huvudsakligen baseras på köp och byten. Den del av granskningsexemplaret som benämnes småtryck förutsättes dock – med hänsyn till dess betydelse som källmaterial för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning – även fortsättningsvis böra överlämnas till Umeå universitetsbibliotek. Vad beträffar biblioteksexemplaren innebär statskontorets ställningstagande att man förordar ett bibehållande av den nuvarande leveransplikten till kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg. Utredningen anser emellertid en översyn av den sedan 1949 gällande lagen om biblioteksexemplar vara behövlig. Statskontorets utredningsrapport har i sedvanlig ordning remissbehandlats.

Det nu ifrågavarande motionsyrkandet ger utskottet anledning erinra om att 1971 års riksdag avsåg ett då framfört motionsyrkande som syftade till sådan ändring i leveranslagen att även biblioteken vid högskolan i Linköping och vid universitetsfilialerna i Karlstad, Växjö och Örebro skulle komma i åtnjutande av biblioteksexemplar (UbU 1971:3, punkten 13, rskr 1971:84). Utskottet har den uppfattningen att även universitetsbibliotekets i Umeå försörjning med svenskt tryck måste ske på annat sätt än genom leverans av biblioteksexemplar. Utskottet är sålunda inte berett biträda ifrågavarande motionsyrkande i vad det avser utökning av i nu gällande leveranslag stipulerad leveransplikt. Utskottets ställningstagande bör ses även mot bakgrunden av de förslag om högskoleutbildningens utbyggnad som framlagts av 1968 års utbildningsutredning. En samlad bedömning ger rimligen till resultat att nya universitets- och högskolebibliotek för sin litteraturförsörjning i första hand måste vara hänvisade till statsmedel för en rationellt bedriven inköpsverksamhet.

I likhet med motionärerna anser utskottet att den översyn av leveranslagen som statskontoret förordat bör komma till stånd. Härvid är det enligt utskottets uppfattning speciellt frågan om den nuvarande leveranspliktens omfattning som bör prövas i syfte att uppnå begränsningar i denna.

I statskontorets utredning framhålls att de förhoppningar som 1966 års utredning knöt till granskningsexemplaret och dess användbarhet för bokförsörjning vid Umeå universitet inte har infriats. Universitetsbiblioteket har undersökt granskningsexemplarets fullständighet på några för bibliotekets bokförsörjning vitala områden. Undersökningarna har givit vid handen att endast omkring hälften av den nytukomna litteraturen kommer biblioteket till handa genom granskningsexemplaret. Utredningen har övervägt möjligheterna att genom administrativa åtgärder

komma till rätta med missförhållandena, men har inte funnit den vägen framkomlig. Litteraturförsörjningen vid Umeå universitet bör som tidigare nämnts enligt statskontorets mening för framtiden huvudsakligen baseras på köp eller byten. Utskottet har noterat att universitetskanslersämbetet i sin anslagsframställning för budgetåret 1974/75 för ändamålet beräknat ett belopp av 162 000 kr. I detta sammanhang är vidare av intresse att universitetskanslersämbetet liksom flertalet övriga remissinstanser anser att granskningstrycket i sin helhet också i fortsättningen bör översändas till Umeå och inte bara som statskontoret föreslagit småtrycket.

Utskottet anser det anmärkningsvärt att Kungl. Maj:ts beslut beträffande leverans av granskningsexemplar till universitetet i Umeå inte har kunnat efterlevas. Enligt utskottets mening måste det vara möjligt att i allt väsentligt förhindra en av statsmakterna ej sanktionerad hantering av granskningsexemplar. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta om erforderliga åtgärder.

Utskottet hemställer

att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionen 1973:687.

Stockholm den 18 september 1973

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Mårtensson (s), Nordstrandh (m), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herrar Berndtson i Linköping (vpk), Sundgren (s), fru Söder (c), herrar Stålhammar (fp), Svensson i Kungälv (s) och Karlsson i Mariefred (c).

